

Ольга ЯРЕМЧУК

НАУКОВА ПОЛЕМІКА З ПИТАНЬ ТЕОРЕТИЧНОЇ КОНЦЕПТУАЛІЗАЦІЇ ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВА

Розглянуто основні наукові підходи щодо визначення сутності фінансової безпеки підприємства; запропоновано власне тлумачення згаданого поняття. Визначено характеристики фінансової безпеки підприємства, а також основні завдання, що стоять перед нею. Запропоновано комплекс заходів для захисту підприємства від внутрішніх і зовнішніх загроз та створення ефективної системи управління його фінансовою безпекою.

Сучасний етап розвитку економіки характеризується активізацією процесів глобалізації та інтеграції фінансово-господарської діяльності, що зумовлюють трансформацію соціально-економічних відносин у суспільстві. Результатом таких перетворень є формування єдиного економічного простору, де між суб'єктами господарювання відбувається постійна конкурентна боротьба за право володіння обмеженими ресурсами для реалізації власних економічних інтересів, що, в свою чергу, призводить до ускладнення умов їх діяльності, змушуючи вчасно реагувати та пристосовуватися до змін у середовищі функціонування.

Здатність підприємства стабільно розвиватися та здійснювати ефективну господарську діяльність визначається стійкістю його фінансового стану, ефективністю фінансової діяльності, а також здатністю протистояти внутрішнім та зовнішнім негативним факторам, що загалом характеризують рівень його фінансової захищеності. Тому сьогодні дуже актуальною є проблема забезпечення фінансової безпеки підприємства, що є запорукою його стабільного та успішного розвитку.

З метою забезпечення стійкого й ефективного економічного розвитку, примноження потенціалу, а також досягнення бажаних результатів фінансово-господарської діяльності, підприємству необхідного дбати про належний рівень фінансової безпеки.

Основні аспекти фінансової безпеки підприємства знайшли своє відображення у працях таких вітчизняних і зарубіжних вчених як М. Білик, І. Бланк, Ю. Воробйов, К. Горячева, О. Кириченко, Ю. Кракос, Р. Папехін, Р. Разгон, О. Судакова. На жаль, серед відомих нам наукових робіт, лише незначна кількість тих, у яких процеси забезпечення фінансової безпеки розглядаються комплексно. Вагомою перешкодою на шляху комплексного забезпечення високого рівня фінансової безпеки будь-якого підприємства є відсутність єдиного, чіткого, науково обґрунтованого та офіційно затвердженого визначення самого терміна “фінансова безпека підприємств” і несформованість комплексної системи управління фінансовою складовою їхньої безпеки.

Метою статті є критичний розгляд основних наукових підходів щодо поняття “фінансова безпека підприємства”, визна-

чення основних характеристик фінансової безпеки підприємства та основних завдань, що стоять перед нею, а також викладення можливого переліку заходів для захисту підприємства від внутрішніх і зовнішніх загроз та розробка системи управління фінансовою безпекою підприємства.

Огляд наукової літератури дав змогу встановити, що термін “фінансова безпека підприємства”, як окрема економічна категорія, з’явився відносно недавно. В Україні поняття “фінансова безпека” комплексно і достатньо детально розглядають сучасні дослідники на макрорівні в системі більш загальних категорій – “національна безпека” або “економічна безпека країни”. На рівні господарюючих суб’єктів комплексне дослідження суті поняття “фінансова безпека” як самостійного об’єкта управління ще не отримало відображення в сучасній науковій літературі.

Проте останнім часом вчені та дослідники все більше уваги акцентують саме на проблемі забезпечення фінансової безпеки підприємств. Це, передусім, зумовлено тим, що саме підприємства здійснюють безпосередній вплив на формування більшої частини ВВП держави, а також створюють матеріальне підґрунтя для її розвитку, забезпечуючи формування дохідної частини бюджету через сплату податків, зборів та інших обов’язкових платежів.

В Україні, на жаль, єдиним нормативно-правовим актом, в якому визначено поняття безпеки, є Закон України “Про основи національної безпеки України”, де зазначається, що національна безпека країни – це захищеність життєво важливих інтересів людини, громадянина, суспільства й держави, за якою забезпечується сталий розвиток суспільства, своєчасне виявлення, запобігання й нейтралізація реальних і потенціальних загроз національним інтересам [1].

Зрозуміло, що поняття “фінансова безпека підприємства” відрізняється від по-

няття “національна безпека”. Проте в офіційних нормативних документах України згадане визначення відсутнє, крім того досі не розроблені стандарти фінансово-економічної безпеки.

У ході дослідження було встановлено, що на сьогодні в економічній теорії вирізняють два основні підходи до визначення сутності фінансової безпеки підприємства. Відповідно до першого підходу, фінансову безпеку розглядають як одну з найважливіших складових економічної безпеки підприємства. Другий підхід наголошує на необхідності виокремлення фінансової безпеки як самостійного об’єкта дослідження та управління.

Проаналізувавши думки таких вчених, як І. О. Бланк, А. Г. Загородній, Г. Л. Вознюк, О. І. Судакова, Н. Й. Реверчук, Л. Г. Мельник, С. Ф. Покропивний, Л. І. Донець, Н. В. Ващенко, В. І. Мунтіян, Ю. Б. Кракос, Р. О. Разгон, Р. С. Папехін, К. С. Горячева, О. Кириченко, Ю. Кім, В. Л. Ортинський, І. С. Керницький, Ю. М. Воробйов, О. Г. Блажевич щодо питань фінансової безпеки, вважаємо доцільним розглядати фінансову безпеку підприємства у кількох аспектах (рис. 1).

Згідно з підходом, що реалізований при обґрунтуванні суті національної безпеки в Законі України “Про основи національної безпеки України”, фінансову безпеку підприємства слід розглядати як захищеність життєво важливих інтересів підприємства, за якої забезпечуються його сталий розвиток, своєчасне виявлення, запобігання і нейтралізація реальних та потенціальних загроз економічним інтересам [1].

Як стан захищеності інтересів підприємства та як головну складову економічної безпеки, фінансову безпеку розглядає І. О. Бланк. У книзі “Управління фінансовою безпекою підприємства” він визначає її як кількісно та якісно детермінований рівень фінансового стану підприємства,

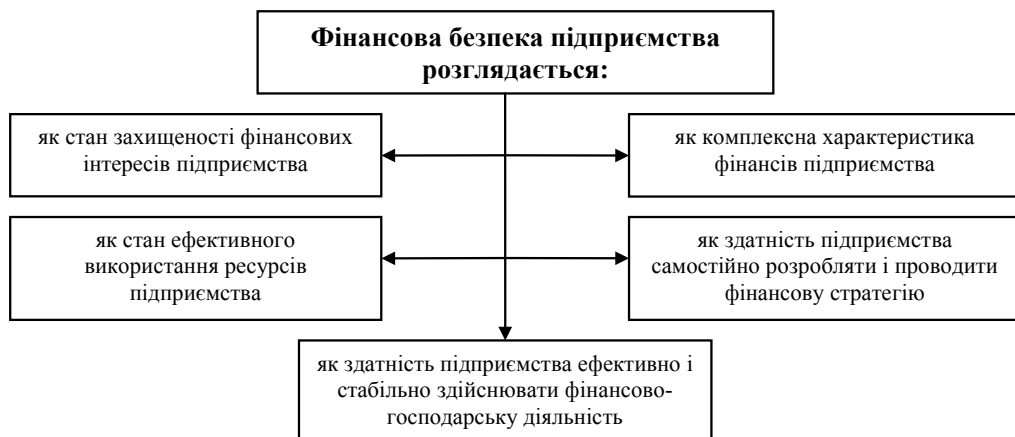

Рис. 1. Підходи до визначення фінансової безпеки підприємства

що забезпечує стабільну захищеність його пріоритетних збалансованих фінансових інтересів від ідентифікованих реальних і потенційних загроз зовнішнього та внутрішнього характеру. Автор зазначає, що параметри фінансового стану визначаються на основі фінансової філософії підприємства та спрямовані на забезпечення фінансової підтримки його стійкого зростання в сучасному та перспективному періодах [3, 24].

Схожого погляду дотримуються А. Г. Загородній і Г. Л. Вознюк. На їхню думку, фінансова безпека підприємства – це захищеність фінансових інтересів суб'єктів господарювання на всіх рівнях фінансових відносин, забезпеченість домашніх господарств, підприємств, організацій та установ фінансовими ресурсами, достатніми для задоволення їхніх потреб і виконання фінансових зобов'язань [8, 79].

О. І. Судакова зазначає, що фінансова безпека є важливою складовою частиною економічної безпеки підприємства, що базується на незалежності, ефективності і конкурентоспроможності фінансів підприємства, яка відображається через систему критеріїв і показників його фінансового стану, що характеризують збалансованість фінансів, достатню ліквідність активів і на-

явність необхідних грошових резервів, фінансову стабільність, ступінь захищеності фінансових інтересів на усіх рівнях фінансових відносин [18, 140–148].

Таке трактування категорії фінансової безпеки підприємства є дещо вузьким, оскільки відображає лише один бік фінансової безпеки, а саме захист фінансових інтересів підприємства, і не враховує впливу реальних і потенційних загроз зовнішнього й внутрішнього характеру на ефективність управління його ресурсами.

На нашу думку, ближче до розуміння фінансової безпеки підійшли такі вчені, як Н. Й. Реверчук, С. Ф. Покропивний та Л. Г. Мельник. Вони під фінансовою безпекою підприємства розуміють захист від можливих фінансових втрат і попередження банкрутства підприємства, досягнення найбільш ефективного використання корпоративних ресурсів. З їхньої точки зору, саме фінансова складова безпеки є провідною та вирішальною, оскільки за ринкових умов господарювання фінанси є рушієм будь-якої економічної системи [17; 16; 12].

Л. І. Донець, Н. В. Ващенко та В. І. Мунтіян розглядають фінансову безпеку підприємства як стан найбільш ефективного використання корпоративних ресурсів

підприємства, виражений у найкращих значеннях фінансових показників прибутковості й рентабельності бізнесу, якості управління, використання основних і оборотних засобів підприємства, структури його капіталу, норми дивідендних виплат за цінними паперами підприємства, а також курсової вартості його цінних паперів як систематичного індикатора поточного фінансово-господарського стану підприємства і перспектив його технологічного та фінансового розвитку [6; 13].

Як бачимо, згадані вище науковці при визначенні поняття фінансової безпеки підприємства зосереджують увагу на її залежності лише від ефективного використання корпоративних ресурсів підприємства. Хоча подібне тлумачення є досить широким, проте ми вважаємо, що такий підхід є неповним, оскільки він не враховує можливого впливу інших факторів на рівень фінансової безпеки підприємства. Крім того, наявність у підприємства конкурентних переваг у матеріальному, фінансовому, кадровому, техніко-технологічному потенціалах не може гарантувати йому фінансової безпеки.

На стратегічній спрямованості фінансової безпеки підприємства акцентують увагу Ю. Б. Кракос і Р. О. Разгон, які тлумачать її як здатність підприємства самостійно розробляти і проводити фінансову стратегію [10, 86–97].

Р. С. Папехін також визначає фінансову безпеку як здатність підприємства самостійно розробляти і реалізовувати фінансову стратегію відповідно до цілей загальної корпоративної стратегії в умовах невизначеного і конкурентного середовища [15, 5].

Децо інше трактування пропонують К. С. Горячева, О. Кириченко, Ю. Кім, В. Л. Ортинський, І. С. Керницький. Так, К. С. Горячева стверджує, що фінансова безпека підприємства полягає в наявності такого фінансового стану, котрий харак-

теризується збалансованістю і якістю фінансових інструментів, технологій і послуг, стійкістю до загроз, здатністю фінансової системи підприємства забезпечувати реалізацію власних фінансових інтересів, місії і завдань достатніми обсягами фінансових ресурсів, а також забезпечувати ефективний і сталий розвиток цієї фінансової системи [5, 65]. О. Кириченко, Ю. Кім визначають фінансову безпеку підприємства як фінансовий стан і фінансову стабільність, які здатні забезпечити підприємству нормальний ефективний розвиток його діяльності [9, 15]. В. Л. Ортинський та І. С. Керницький вважають, що фінансова безпека підприємства – це такий стан, який характеризується, по-перше, збалансованістю і якістю сукупності фінансових інструментів, технологій послуг, котрі використовуються підприємством; по-друге, стійкістю до внутрішніх і зовнішніх загроз; по-третє, здатністю фінансової системи підприємства забезпечувати реалізацію його фінансових інтересів, місії і завдань достатніми обсягами фінансових ресурсів; по-четверте, забезпечувати розвиток цієї фінансової системи [14, 212].

Наведені визначення, на нашу думку, є значно ширшими за попередні, оскільки розглядають фінансову безпеку не лише як здатність підприємства ефективно розпоряджатися своїми ресурсами та раціонально використовувати їх у господарській діяльності, але і як його спроможність протистояти негативному впливу будь-яких загроз за допомогою використання відповідних інструментів та інших заходів з метою забезпечення подальшого стійкого розвитку.

Особливої уваги, на наш погляд, заслуговує підхід Ю. М. Воробйова та О. Г. Блажевича, які розглядають фінансову безпеку підприємства як комплексну характеристику його фінансів. При цьому, фінанси підприємства безпосередньо характеризуються можливістю нормально створювати і роз-

поділяти вартість продукції, робіт, послуг, утворювати доходи і прибутки, здійснювати необхідні витрати, формувати, розподіляти і використовувати фінансові ресурси тощо. Вчені зазначають, що важливою ознакою фінансової безпеки є здатність підприємства повною мірою задовольняти як власні потреби, так і інтереси власників та інших учасників фінансових відносин [4, 12–19]. На нашу думку, згаданий підхід дає змогу досить точно визначити сутність категорії фінансової безпеки підприємства та охоплює всі сфери його фінансової діяльності.

Дослідження та узагальнення різних точок зору щодо змісту поняття фінансової безпеки дають змогу стверджувати, що воно є багатограним. Незважаючи на те, що вищенаведені визначення досить повно характеризують функціональні складові фінансової безпеки підприємства, ми вважаємо недоцільним її ототожнення із станом підприємства, що робить цю категорію статичною. Фінансова безпека визначається, насамперед, здатністю підприємства протистояти негативним проявам внутрішнього та зовнішнього середовища в кожний конкретний момент часу та передбачає можливість змін у процесі його господарської діяльності, що й окреслює динамічність цієї категорії. Крім того, у згаданих визначеннях відсутні згадки про механізми реагування на можливі кризові явища.

Проаналізувавши основні підходи провідних вчених-економістів щодо тлумачення фінансової безпеки підприємства, пропонуємо розглядати це поняття як процес досягнення такого стану підприємства, при якому загрози нанесення збитків активам, загрози втрати ліквідності, фінансової стійкості та незалежності зводяться до мінімуму та підтримуються на допустимому рівні, що дає змогу підприємству здійснювати ефективну діяльність, а також самостійно розробляти і реалізовувати фінансову

стратегію в умовах невизначеного і конкурентного середовища.

Іншими словами, фінансова безпека передбачає наявність такого стану підприємства, який характеризується:

- стійкістю до внутрішніх та зовнішніх небезпек і загроз;
- забезпеченістю достатнім обсягом фінансових ресурсів;
- фінансовою рівновагою, стабільністю, ліквідністю та платоспроможністю у короткостроковому та довгостроковому періодах;
- задоволенням потреби підприємства у фінансових ресурсах для стійкого розширеного відтворення діяльності;
- здатністю вчасно реагувати на внутрішні та зовнішні небезпеки, що можуть завдати шкоди підприємству або призвести до його ліквідації;
- достатньою фінансовою незалежністю та захистом фінансових інтересів власників підприємства;
- достатньою гнучкістю у прийнятті фінансових рішень.

Практично немає жодного аспекту безпеки підприємств, який не залежав би від рівня їх фінансової безпеки. Водночас, рівень фінансової безпеки значною мірою залежить від рівня інших аспектів безпеки.

Залежність усіх складових безпеки підприємства від його фінансової безпеки досить проста: відсутність фінансових засобів часто призводить до недофінансування вкрай необхідних потреб у різних напрямках діяльності підприємств і виникнення різного роду загроз. І, навпаки, загострення загроз в інших напрямках діяльності підприємств впливає на рівень загроз фінансовій безпеці. Негативні явища у фінансовій сфері є небезпечними, завдаючи діяльності підприємств реальних збитків, що виражаються у падінні темпів розвитку, зниженні прибутковості та конкурентоспроможності.

Таким чином, фінансова складова безпеки на сьогодні є визначальною, оскільки за нинішніх умов господарювання підприємства все більшого значення надають управлінню фінансовими ресурсами та займаються їх оптимізацією, забезпечуючи собі стабільну діяльність і розвиток.

Управління фінансовою безпекою повинно здійснюватись на постійній основі, а не носити епізодичний характер у випадку настання кризових явищ, тобто підприємства мають завчасно розробляти механізми забезпечення фінансової безпеки з метою уникнення та нейтралізації загроз фінансовому стану, і тим самим створювати умови для власної ефективної діяльності.

Для цього підприємства мають здійснювати постійний моніторинг власного фінансового стану з метою ідентифікації внутрішніх і зовнішніх негативних факторів впливу на фінансову безпеку, виявлення реальних та потенційних небезпек. Наступним етапом після моніторингу має бути розробка та реалізація заходів щодо запобігання кризовим явищам, забезпечення стабільної та прибуткової діяльності.

На більшості підприємств створюються та діють служби внутрішнього контролю, економічної та фінансової безпеки, підрозділи з управління ризиками, впроваджуються сучасні інформаційні системи, системи фінансового планування та прогнозування. Однак кожна із цих систем спрямована на вирішення обмеженого кола завдань. Разом із тим, найефективнішим способом управління фінансовою безпекою є впровадження системного підходу, що охоплює запровадження керівництвом і власниками підприємства єдиних вимог до всіх елементів системи управління компанією й організації контролю за їх виконанням, розмежування сфер відповідальності між усіма категоріями персоналу, встановлення нормативних значень показників фінансової безпеки.

За сучасних складних умов діяльності підприємств, що пов'язані зі значними ризиками, нестабільністю, великою кількістю загроз, для забезпечення стійкої прибуткової діяльності підприємства повинні розробляти власну стратегію діяльності, яка включатиме ефективну систему забезпечення фінансової безпеки.

Згадана стратегія має відобразити мету й об'єкти фінансової безпеки. Необхідно визначити загрози фінансовій безпеці, що відображають специфіку діяльності підприємства, сформульовані критерії та нормативні показники фінансової безпеки, окреслені заходи і механізми, спрямовані на її забезпечення. На генерального і фінансового директорів, керівників служб безпеки та внутрішнього контролю покладається відповідальність за розробку кількісних і якісних критеріїв стану фінансової безпеки, моніторинг і прогнозування загроз, що впливають на стан фінансової безпеки та вироблення заходів з їх подолання, розробку та впровадження систем попередження кризових ситуацій.

Ефективна політика забезпечення фінансової безпеки має сприяти виконанню виробничої програми підприємства, випуску ним конкурентоспроможної продукції, зростанню ефективності виробництва, збільшенню продуктивності та дохідності.

Стратегія фінансової безпеки повинна охоплювати три різнонаправлені напрямки.

По-перше, вона має враховувати можливість швидкого реагування на загрози внутрішнього та зовнішнього характеру, що можуть завдати шкоди виробничій діяльності, майну підприємства та ін. Тут має діяти принцип "загроза – реагування".

По-друге, має бути орієнтована на прогнозування, завчасну діагностику небезпек і загроз фінансовому стану, цілеспрямоване вивчення економічного середовища як всередині підприємства, так і за його межами.

По-третє, має бути спрямована на ліквідацію та відшкодування завданого збитку фінансовому стану підприємства. Ця стратегія може застосовуватися тільки в тому разі, коли є збиток, або, коли немає можливості застосувати перші два стратегічні напрямки.

Таким чином, стратегія фінансової безпеки підприємства – це сукупність взаємопов'язаних елементів, які забезпечують формування прийняттого рівня фінансової безпеки підприємства та досягнення ним мети своєї діяльності.

Одним із найважливіших елементів стратегії фінансової безпеки підприємства є система її забезпечення, яка містить сукупність методологічного, організаційного, правового та інформаційного забезпечення, завдяки яким досягається належний рівень фінансової безпеки підприємства (рис. 2).

Інформаційно-аналітичне забезпечення – це безперервний процес формування інформаційних даних, необхідних для здійснення ефективного управління фінансовою безпекою підприємств. Воно має об'єктивно відображати стан фінансової безпеки підприємства в будь-який момент часу з метою мінімізації ризиків.

Інформаційно-аналітичний блок управління фінансовою безпекою підприємства має містити такий набір даних: якісні та кількісні значення показників фінансової безпеки, наявність реальних чи потенційних ризиків і загроз, стратегію забезпечення

фінансової безпеки підприємства, якісні і кількісні параметри використання фінансових ресурсів, обсяг останніх, а також джерела їх надходження, фінансовий план. Система інформаційного забезпечення формується на базі: даних бухгалтерського, оперативного та статистичного обліку і звітності; галузевих показників діяльності

Рис. 2. Система управління фінансовою безпекою підприємства

* Складено на основі [7; 19; 11].

** Додовнено автором.

підприємств-аналогів; звітів та планів і прогнозів, отриманих у процесах стратегічного, тактичного й оперативного планування, аналізу, контролю і бюджетування [11, 129].

Засади правового забезпечення механізму управління фінансовою безпекою підприємств закладені в Господарському Кодексі України, Законі України “Про акціонерні товариства”. Крім цього, кожне підприємство у процесі діяльності керується внутрішніми методичними рекомендаціями та інструктивними вказівками, що стосуються питань фінансової безпеки.

Організаційне забезпечення системи управління фінансовою безпекою, як суб'єкт фінансової безпеки, відіграє роль сполучної ланки, що об'єднує всі елементи згаданої системи.

Це взаємопов'язана система служб, підрозділів, органів, відомств та окремих відповідальних осіб, які безпосередньо займаються розробкою та прийняттям управлінських рішень щодо забезпечення фінансової безпеки господарюючих одиниць і несуть відповідальність за результати своїх рішень.

Суб'єкти фінансової безпеки можуть входити як до структури самого підприємства, так і знаходитись поза його межами (зовнішні органи та організація). Це пов'язано із широкою направленістю діяльності щодо забезпечення фінансової безпеки, охопити яку за допомогою одного або двох органів неможливо.

До служб, які займаються цією діяльністю безпосередньо на підприємстві, належать: служба фінансової безпеки, фінансовий відділ, відділ фінансової розвідки, відділ фінансового аудиту, персонал фірми, який займається питаннями забезпечення фінансової безпеки підприємства, найчастіше це власники та керівництво підприємства, фінансові менеджери, які зацікавлені у результатах його діяльності.

До суб'єктів, що знаходяться за межами підприємства і не підпорядковані його керівництву, належать:

- законодавчі органи державної влади, які ухвалюють законодавчі акти і створюють правову базу діяльності щодо забезпечення фінансової безпеки на різних рівнях, в тому числі на рівні підприємств;

- виконавчі органи влади, які реалізують політику безпеки та деталізують механізм фінансової безпеки;

- судові органи, які забезпечують дотримання прав підприємств і недопущення дискримінації;

- державні інститути, які здійснюють експортно-імпорتنний, податковий, митний контроль тощо;

- правоохоронні органи, які здійснюють контроль за правомірністю підприємницької діяльності та ведуть боротьбу з правопорушеннями і злочинами у фінансовій сфері;

- науково-дослідні інститути, які здійснюють наукові розробки у сфері проблем забезпечення фінансової безпеки підприємств.

Поряд із державними створюються й успішно функціонують недержавні організації та установи. Серед них: приватні аналітичні фірми, аудиторські компанії, інформаційні служби, наукові і консалтингові організації та ін. Вони, як правило, на комерційній основі надають послуги щодо забезпечення захисту інформації, комерційної таємниці, збирають, аналізують і надають інформацію про конкурентів та партнерів тощо. Світовий досвід свідчить, що переважну частину завдань із забезпечення фінансової безпеки виконують саме недержавні організації.

Організація системи фінансової безпеки, в тому числі формування органів її забезпечення, насамперед, залежить від розмірів підприємства, його економічних, фінансових, технічних, інформаційних,

професійних, організаційних та інших можливостей.

Як показує практика, малі за розміром підприємства найчастіше користуються послугами зовнішніх спеціалізованих організацій (консалтингових, інформаційних).

Середні підприємства можуть застосовувати комбіновану систему фінансової безпеки: у повсякденній діяльності використовувати можливості власних служб і підрозділів, таких як фінансовий відділ, відділ економічного та фінансового аналізу, а у випадку необхідності – залучати для вирішення нагальних проблем зовнішні організації.

Великим підприємствам варто створювати власну службу, яка займалася б питаннями фінансової безпеки. Як правило, весь комплекс заходів щодо забезпечення фінансової безпеки здійснюється під контролем одного з керівників підприємства. Для вироблення схеми забезпечення фінансової безпеки та для виконання консультативних функцій може створюватися рада з безпеки [7, 79].

Стан фінансової безпеки на підприємстві залежить від того, наскільки ефективно його менеджери будуть здатні попереджувати та уникати потенційних загроз зовнішнього та внутрішнього характеру, а також ліквідувати можливі наслідки кризових явищ у фінансовій сфері.

Оптимальне організаційне забезпечення підприємства має забезпечувати ефективну скоординовану діяльність усіх функціональних підрозділів підприємства, їхню швидку адаптацію до сучасних мінливих умов і в результаті має сприяти ефективному управлінню фінансовою безпекою.

Управління фінансовою безпекою підприємства реалізується через систему методологічного забезпечення, під яким розуміють способи, методи та прийоми для забезпечення на підприємстві належного фінансового стану. Фінансові методи

управління фінансовою безпекою охоплюють фінансове планування і прогнозування, фінансовий аналіз, фінансовий контролінг та фінансове регулювання.

Планування – це діяльність щодо розробки планів і розрахунку планових показників стану фінансової безпеки, які відображають прогнозний рівень забезпеченості підприємства необхідними фінансовими ресурсами для здійснення його діяльності у плановому періоді та захищеності підприємства від зовнішніх та внутрішніх загроз.

Фінансовий аналіз – це розрахунок і дослідження основних показників фінансової безпеки з метою виявлення можливих проблемних ситуацій, встановлення причин фінансової нестабільності та оптимізації структури фінансових ресурсів.

Підприємницька діяльність містить багато небезпек. Тому важливим елементом є державне регулювання підприємницької діяльності. Важливі передумови регулювання – це захист інтересів власників, кредиторів та інших контрагентів.

Державне регулювання виявляється у встановленні фінансових нормативів і відрахувань до резервних фондів, у політиці регламентації мінімального розміру статутного капіталу в момент утворення підприємства, у державному регулюванні цін, митних тарифів, експортно-імпорتنих операцій. Фінансові нормативи є методом оцінювання стану захищеності від різного роду ризиків.

Фінансовий контролінг забезпечує контрольні дії на основних напрямках фінансової діяльності підприємства, своєчасне фіксування відхилень її фактичних результатів від передбачених планами, ідентифікацію загроз та ризиків фінансовій безпеці, які негативно впливають на її стан та прийняття оперативних управлінських рішень, що забезпечують нормалізацію такої діяльності. Фінансовий контролінг тут зводиться до перевірки виконання показ-

ників, що стосуються фінансової безпеки підприємства, контролю за дотриманням обов'язкових нормативів з боку держави та контролю, який здійснюють незалежні аудиторські компанії.

Фінансові важелі системи управління фінансовою безпекою підприємства нерозривно пов'язані з фінансовими методами, особливо із фінансовим регулюванням, та відображають спосіб дії при використанні останніх.

Фінансові важелі – це система стимулів і заохочень для менеджерів за ухвалення ефективних управлінських рішень і система санкцій за негативні наслідки їх дій у сфері фінансової безпеки, а також загальний внутрішній механізм управління підприємством, заснований на його власній фінансовій стратегії [11, 128].

Головна умова фінансової безпеки підприємства – здатність протистояти небезпекам і загрозам, які можуть або завдати фінансових збитків підприємству, або небажано змінити структуру капіталу, або призвести до банкрутства та подальшої ліквідації підприємства.

З метою забезпечення захищеності підприємства від внутрішніх і зовнішніх негативних загроз необхідно здійснювати комплекс заходів на усіх рівнях управління:

- забезпечувати стійкий економічний розвиток підприємства, досягнення основних цільових параметрів діяльності при збереженні ліквідності та незалежності її фінансової системи;

- нейтралізувати негативний вплив кризових явищ економіки, навмисні дії конкурентів;

- попереджувати угоди з активами підприємства, що створюють загрозу втрати прав власності;

- формувати адекватну систему обліку фінансових потоків та укріпляти операційну ефективність системи контролю;

- залучати та використовувати позикові кошти оптимальної вартості у надійних банків і контролювати допустимий рівень боргового навантаження;

- попереджувати випадки халатності, шахрайства, а також умисні дії персоналу;

- розробляти та впроваджувати системи постійного моніторингу фінансового стану підприємства з метою раннього виявлення кризових явищ та ознак банкрутства;

- забезпечувати проведення робіт із захисту конфіденційності інформації, що складає комерційну таємницю.

Головна мета фінансової безпеки підприємства полягає у тому, щоб забезпечувати його стабільну і максимально ефективну діяльність сьогодні та високий потенціал розвитку в майбутньому [19, 315]. Для забезпечення цієї мети підприємство повинно підтримувати фінансову стійкість, рівновагу, забезпечувати достатню фінансову незалежність підприємства і гнучкість у прийнятті фінансових рішень.

Таким чином, завдання фінансової безпеки на підприємстві полягають у:

- забезпеченні стійкого розвитку підприємства;

- забезпеченні стійкості грошових розрахунків та основних фінансово-економічних параметрів;

- нейтралізуванні негативних впливів фінансових і банківських криз та умисних дій конкурентів, тінювих структур на розвиток підприємства;

- оптимізації використання підприємством різноманітних джерел фінансування;

- забезпеченні високої фінансової ефективності діяльності, фінансової стійкості та незалежності підприємства;

- попередженні злочинів та адміністративних правопорушень у фінансових правовідносинах.

Для створення цілісної системи забезпечення фінансової безпеки необхідно враховувати такі моменти:

– підприємство повинно створюватися з урахуванням механізмів забезпечення фінансової безпеки – такі механізми треба закладати з моменту заснування підприємства аж до ведення поточної господарської діяльності. В процесі діяльності підприємства також необхідно вносити відповідні зміни;

– система фінансової безпеки повинна створюватись одночасно із підприємством, а вся фінансово-господарська діяльність має підпорядковуватись єдиному комплексу заходів, що спрямований на забезпечення фінансової безпеки підприємства;

– у системі забезпечення фінансової безпеки підприємства потрібно прогнозувати та виявляти усі можливі загрози, а також розробляти попереджувальні заходи для нейтралізації їх впливу;

– система фінансової безпеки підприємства повинна розроблятися відповідно до специфіки діяльності підприємства, а також стану зовнішнього середовища підприємства, що стає особливо актуальним за умов сучасних глобалізаційних процесів.

Незважаючи на складність забезпечення і підтримки фінансової безпеки підприємства та новизну згаданого поняття, для більшості вітчизняних фірм високий рівень фінансової безпеки є надзвичайно важливим елементом сучасного менеджменту підприємства, що, безумовно, впливає на досягнення високого рівня його конкурентоспроможності та зростання ринкової вартості. Вчасне акцентування уваги на провідних аспектах фінансової безпеки особливо важливе в умовах нестабільності внутрішнього та зовнішнього середовища, оскільки лише забезпечення ефективного функціонування системи фінансової безпеки та наявність її стратегії може сприяти подальшій успішній діяльності та розвитку підприємств.

Література

1. Закон України "Про основи національної безпеки України" від 19.06.2003 № 964-IV. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/>. – Назва з екрану.
2. Білик М. Д. Роль стабільної діяльності підприємств у їх фінансовій безпеці // *Формування ринкових відносин в Україні*. – 2008. – № 4 (83). – С. 129–133.
3. Бланк И. А. *Управление финансовой безопасностью предприятия*. – К.: Эльга, Ника-Центр, 2004. – 784 с.
4. Воробйов Ю. М., Блажевич О. Г. *Фінансова безпека організацій рекреаційної сфери // Науковий вісник: Фінанси, банки, інвестиції*. – 2010. – № 2. – С. 12–19
5. Горячева К. *Фінансова безпека підприємства, сутність та місце в системі економічної безпеки // Економіст*. – 2003. – № 8. – С. 65–67.
6. Донець Л. І., Ващенко Н. В. *Економічна безпека підприємства*. – К.: Центр учбової літератури, 2008. – 240 с.
7. *Економічна та майнова безпека підприємства і підприємництва. Антирейдерство: Монографія / Б. М. Андрушків, Н. Б. Кирич, Л. Я. Малюта та ін.; За ред. Б. М. Андрушківа*. – Тернопіль: Терно-граф, 2008. – 424 с.
8. Загородній А. Г., Вознюк Г. Л. *Фінансово-економічний словник*. – К.: Знання, 2007 – 1079 с.
9. Кириченко О., Кім Ю. *Вплив інфляційних процесів на фінансову безпеку підприємства // Економіка та держава*. – 2009. – № 1. – С. 15–18.
10. Кракос Ю. Б., Разгон Р. О. *Управління фінансовою безпекою підприємств // Економіка та управління підприємствами машинобудівної галузі: проблеми теорії та практики*. – 2008. – № 1. – С. 86–97.
11. Лаврова Ю. В. *Механізм забезпечення фінансової безпеки підприємства // Вісник економіки транспорту і промисловості*. – 2010. – № 29. – С. 127–130.
12. Мельник Л. Г. *Економіка підприємства*. – Сумы: ИТД "Университетская книга", 2003. – 638 с.

13. Мунтіян В. І. Економічна безпека України. – К.: КВІЦ, 1999. – 464 с.

14. Ортинський В. Л., Керницький І. С. Економічна безпека підприємств, організацій та установ. – К.: Правова єдність, 2009. – 544 с.

15. Палехин Р. С. Индикаторы финансовой безопасности предприятий. – Волгоград: Волгоградское научное изд-во, 2007 – 16 с.

16. Покропивний С. Ф. Економіка підприємства. – К.: КНЕУ. – 2000. – 528 с.

17. Реверчук Н. Й. Управління економічною безпекою підприємницьких структур. – Л.: ЛБІ НБУ, 2004. – 195 с.

18. Судакова О. І. Стратегічне управління фінансовою безпекою підприємства // Економічний простір. – 2008. – № 9. – С. 140–148.

19. Фінанси підприємств: теоретико-методичне забезпечення формування та відтворення: Монографія / І. В. Журавльова, О. М. Ястремська, Л. О. Макаренко та ін.; За заг. ред. к. е. н., проф. І. В. Журавльової. – Харків: Вид. ХНЕУ, 2010. – 428 с.